

Rusiya Prezidenti Vladimir Putinin Qarabağ münaqişəsi barədə son açıqlamaları Azərbaycan cəmiyyətində narahatlıq və narazılıqla qarşılanıb. O, Dağlıq Qarabağın statusu haqqında danışıq və deyib ki, hazırkı status-kvo saxlanılmalı və yekun statusu gələcək liderlər müəyyən edə bilər. Eyni zamanda, Ermənistan-Azərbaycan konfliktindən danışan zaman növbəti dəfə "Sumqayıt hadisələri"ni xatırlayıb. Həmçinin, Qarabağda rus sülhməramlılarının sayının artırılmasını mümkün sayıb.

"AzPolitika.info" bu mövzunu Azərbaycanın sabiq Xarici İşlər naziri Tofiq Zülfüqarovla müzakirə edib. Diplomata müsahibəni təqdim edirik:

- Tofiq müəllim, Vladimir Putinin "Dağlıq Qarabağ" ifadəsi işlətməsi və onun statusunun gələcəyə saxlanılmasına dair açıqlaması cəmiyyətimizdə haqlı narazılığa səbəb olub. Siz, bu bəyanatı necə qiymətləndirirsiniz?

- Qeyd edim ki, Azərbaycan cəmiyyətində ən çox narahatlığa səbəb olan onun statusa aid fikirləri olub. Aydınlaşdırmaq üçün qeyd edim ki, status mövzusu 1992-ci ildə o zaman ki ATƏM-in (İndiki ATƏT – red.) toplantısında ilk dəfə gündəmə gətirilmişdi. Qeyd edilmişdi ki, Dağlıq Qarabağın siyasi statusu məsələsinə Minsk Konfransında baxılacaq. Burada siyasi status deyiləndə müxtəlif variantlar istisna olunmurdu, yeni ifadə geniş məvhumdan ibarət idi. Bir müddət sonra ortaya "müvəqqəti status" ifadəsi çıxdı. Əvvəl belə fikirlər səslənirdi ki, öncə beş, daha sonra iki rayon azad ediləcək. Bu müddət ərzində müvəqqəti status qüvvədə olacaq. Müvəqqəti status nəyə deyilirdi? Fikrimcə, bu, hərbi-texniki məsələlər və yaranan şərtlər əsasında formalaşacaq status idi. Amma bu, siyasi və yekun status anlamına gəlmirdi.

Putinin səsləndirdiyi status isə fikrimcə, nə müvəqqəti, nə də yekun statusu nəzərdə tutur. Biz rus dilinə dərinləndirəndə belə olsaq görərik ki, bəzən status ifadəsi formalaşan vəziyyət mənasını verir. Hesab edirəm ki, Azərbaycan ordusunun nəzarəti altında olan ərazilərdə Azərbaycan dövlətinin suverenliyi tam bərpa edilib. Bir qism torpaqlarda isə Azərbaycanın suverenliyi 5 illik müddətdə təmin ediləcək. Amma siyasi status barəsində heç nə deyilə bilməz.

- Niyə düşünürsünüz ki, Putin belə fikir səsləndirəndə Dağlıq Qarabağın siyasi-hüquqi statusunu nəzərə tutma bilməz?

- Əvvəla, çoxsaylı bəyanatlar mövcuddur. İkincisi, vəziyyəti nəzarət altında saxlayan tərəflər kimlərdir? Azərbaycan, Rusiya və Türkiyə. Bu dövlətlərin başçılarından hər birinin səviyyəsində birmənalı qəbul edilib ki, Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın ayrılmaz hissəsidir, tərkiqidir. Burada siyasi status mövzusu müzakirə edilə bilməz. Sadəcə olaraq, indi nəzarətimizdə olmayan ərazidə sanki müvəqqəti status formalaşmışdır. Yeni orada Azərbaycanın suverenliyi tam şəkildə bərpa edilməyib. Müəyyən müddət ərzində bu ölkələrin fəaliyyəti nəticəsində Azərbaycanın dövlət suverenliyi orada bərpa olunacaq. Mən belə anlayıram. Danışıqlardan çıxan təcrübə göstərir ki, Putin də bunu nəzərdə tutur. Bu da üçtərəfli bəyannaməyə zidd deyil. Əlbəttə, insanlar bunu emosional şəkildə qəbul edirlər. Mən gördüm ki, bu məsələ müxtəlif formalarda şərh edilib. Lakin biz anlamalıyıq ki, birinci gündən Ermənistan-Azərbaycan konfliktini bu və ya digər qüvvələrin bölgədə öz siyasətini yeritmək üçün siyasi alət kimi cəlb edib. Anlayın ki, müxtəlif qüvvələr vəziyyətdən öz xeyrinə istifadə etmək məqsədilə münaqişədən irəli gələn məqamlardan yararlanmağa çalışacaq. İstisna etmirəm ki, bu kimi hallar gələcəkdə də baş verə bilər. Eyni zamanda anlamalıyıq ki, Vətən müharibəsi nəticəsində Azərbaycan bir çox məsələləri həll edib. Əsas mə-

sələ kimi Ermənistanın təcavüzünə son qoyub. Beynəlxalq sərhədlərin bərpası prosesi Azərbaycan-Ermənistan sərhədinin müxtəlif istiqamətlərində gedir. Əminəm ki, yaxın müddətdə bu sərhəd tam bərpa ediləcək. Bu, əsas məsələlərdən biridir. İkincisi, daxili müddətdə köçkünlər kateqoriyasında olan şəxslər ata-baba yurdlarına qayıda biləcəklər. Bu məsələ də həll edilib.

Yerdə qalır digər məsələlər, amma bu məsələlərin də həlli üçün üçtərəfli bəyannamədə göstərilirdi ki, 5 illik vaxt ərzində hansısa işlər görülməlidir. Azərbaycan haqlı olaraq istəyir ki, Qarabağda nəzarətdən kənar qalan ərazilərimizdə də dövlət suverenliyimiz bərpa edilsin. Orada yaşayan insanlar da öz evlərinə qayıtsınlar. Əslində, siyasi proseslərin ümumi istiqaməti bu yöndədir. Amma bu, bir qə-

rə hansısa üsullar tətbiq edilməlidir ki, yeni təmas xətti anlayışı olmasın. Bununla bağlı mənim təkliflərim əslində çox sadədir: orada sülhməramlılarla yanaşı Azərbaycan polisi də patrul xidməti aparsın və təhlükəsizliyin təminatında iştirak etsin. Eyni zamanda, müvəqqəti məsələ kimi ermənilərin də bu işə cəlb edilməsini mümkün sayıram. Amma hansı ermənilərin? Sözsüz ki, Araik Arutunyanın "administrasiyasının" silahlı dəstələri dərhal tərk ediləcək. Müvəqqəti olaraq, Azərbaycan təhlükəsizliklə bağlı şirkət yaradaraq, ora erməniləri maaşla işə götürüb müştərik patrul xidmətinə cəlb edə bilər. Beləcə, Azərbaycanda yaşamaq istəyən və Azərbaycan qanunlarına tabe olan insanlardan ibarət müştərik post-patrul xidməti yaradıla bilər. Bununla biz nəzarətimizdən kənar qalan ermə-

versin. Keçmiş KQB zabiti olan Putin də bu məsələlər barəsində ətraflı məlumat malikdir. Hesab edirəm ki, buna da çox diqqət yetirmək lazım deyil. Başa düşməliyə ki, kənar qalan qüvvələr belə alətlərdən bizi idarə etmək üçün daim istifadə etmək haqqında düşünəcəkdir. Söhbət tək "Sumqayıt hadisələri"ndən də getmir. Odu ki, bu sözlərə çox önəm verməyə dəyməz, əksinə, bunu diqqətsiz buraxsaq daha effektiv olar. "Sumqayıt hadisələri"ni indi kimə sübut etməyə ehtiyac yoxdur, bilənlər bilir. Amma Putin və digərləri sözsüz ki, bu kimi alətlərdən istifadə etmək istəyəcəkdir.

- Sizcə, hazırda Rusiyanın Qarabağla bağlı marağı və məqsədi nədən ibarətdir?

- Əslində, mən buna qısa toxundum. Rusiya olmasın, digər ölkə olsun, marağ bəllidir. Dünyanın hər bir

olmaq ehtimalı da vacib olmur. Çünki indi müasir silahların imkanları da çox deyilib. Coğrafi baxımdan hansısa yerdə fiziki olmaq ola bilsin ki, müasir dünyada ehtimalı azdır.

Bu mənada Dağlıq Qarabağda coğrafi konfigurasiya onu göstərir ki, bura hərbi baza üçün ciddi nöqsanlara malikdir. Mən lojistik baxımından bunu deyirəm. Torpa kimi ərazidir və dar yolla çıxışı var.

Həm də onların burada hərbi baza qurmaq niyyəti olsaydı, yəqin ki, Kəlbəcər və Laçını bizə qaytarmazdılar. Əslində, biz özümüzü çox qorxutmağalıyıq. Azərbaycana təsir etmək üçün Xəzər dənizi bəz edir, daha dağlara çıxıb orada baza yaratmaq təsir üçün coğrafi baxımdan bəlkə də əhəmiyyətsizdir. Məncə, köhnə xoflardan və stereotiplərdən uzaq durmaq lazımdır. Təbii ki, "gələcək necə olacaq"

Tofiq Zülfüqarov:

"Ermənistan ordusu Qarabağı tərk edəcək"

"Həmin torpaqlarda Azərbaycanın suverenliyi 5 illik müddətdə təmin ediləcək"

"Onların burada hərbi baza qurmaq niyyəti olsaydı, Kəlbəcər və Laçını bizə qaytarmazdılar"

der zaman alan və bir çox çətinliklərlə müşayiət ediləcək proses olacaq. Biz bunu nəzərə almaqla yanaşı anlamalıyıq ki, Azərbaycan mübarizəsinin bu mərhələsinə daha hazırlıqlı və güclü mövqə ilə gəlib.

- Putin bölgədə olan rus sülhməramlılarının sayının artırılmasını mümkün hesab edir, sözsüz ki, tərəflərin razılığı ilə...

- Burada nəyin nəzərdə tutulduğunu demək bir qədər çətinindir. Bəlkə də bu, daha çox iki ölkənin dövlət sərhədlərinə aid hissədə baş verəcək. Məsələn, əvvəllər nəzərdə tutulmasa da, indi biz görürük ki, Qafan şəhərinə yaxın hissələrdə problem sülhməramlıların müdaxiləsi ilə həll edildi. Bəlkə də bu kimi istiqamətlərdə mövqələrin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün sülhməramlıların sayının artırılması nəzərdə tutulur.

Digər vacib məqam - bəzən bizdə belə fikir güclənir ki, guya yeni təmas xətti formalaşmışdır. Hesab edirəm ki, bu yanaşma Azərbaycanın xeyrinə deyil. Yeni təmas xətti vəziyyətin dondurulmasına xidmət edən hal olardı. Biz çalışmalıyıq ki, indiki Azərbaycan ordusunun nəzarətində olan ərazilərlə yanaşı nəzarətimizdə olmayan ərazilərə də sərbəst gediş-gəliş olsun. Məqsəd nədir? Yeni təmas xətti formalaşmasın. Təxminən 3 min kvadrat kilometr ərazini əhatə edən və sülhməramlıların nəzarətində olan ərazilə-

nələri bölmək məqsədimizə nail olacağıq. Bu baxımdan orada nəzarəti bərpa etmək üçün xüsusi üsulların tətbiqini düşünməliyik. Bu da gec və ya tez nəticə verəcək.

- Sizcə, niyə Vladimir Putin Qarabağ konfliktindən danışanda ilk olaraq "Sumqayıt hadisələri"ni xatırladı, bununla etnik qarşıdurmanın ilk olaraq Azərbaycanlıların başladığını iddia etməyə çalışır, ya necə?

- Onun dedikləri ancaq Azərbaycan auditoriyasına aid deyil. Onu dinləyənlərin içərisində ermənilər də var. Ermənistanı götürüldükdə, orada gedən proseslər müəkkəkdir. Onlar indi "biz bu müharibəyə niyə başlamışıq" kimi əsas suala cavab axtarırlar. Təbii, təcürbəlilə siyasətçi kimi Putin hər iki tərəfə xoşagəlməli nəsihə deməlidir. Bizim xoşumuza gəlmirsə, bu zaman başa düşürük ki, deyilənlər yalan və böhtandır. Həm də məlumdur ki, "Sumqayıt hadisələri"ni SSRİ-nin xüsusi xidmət orqanları təşkil edib. Bu işin arxasında KQB və QRU-nun olduğunu da çoxsaylı məlumatlar olub. Buna bənzər hadisələr o zaman bir çox şəhərlərdə baş verib. Yeni Sumqayıt bu ssenarinin işləndiyi yeganə şəhər olmayıb. Bu, ümumi ssenari əsasında qurulan toqquşmalar idi ki, onun əsasında sonra daha böyük münaqişələr baş

verirdi buna bənzər münaqişələri görə bilərik. Münaqişə vasitəsilə bu və ya digər bölgələr idarə olunur. Başqa sözlə, münaqişələr həm də idarəetmə mexanizmidir. Rusiya da sözsüz ki, hansısa amilləri istifadə etmək niyyətindədir. Eyni zamanda, hesab edirəm ki, bizim bu ilin sentyabrındakı ümumi vəziyyətimiz indikindən qat-qat pis idi. Bu, real qiymətləndirmədir. İşğal altında olan böyük ərazilərimizi azad etdik. İndi qarşıımızdakı əsas vəzifə azad edilən bölgələrə real olaraq insanların qayıdışının təmin edilməsi, infrastruktur yaradılmasıdır. Əlbəttə, Araik (Araik Arutunyan-red.) kimi problemlər də mövcuddur və bunu da başa düşməliyik. Amma biz, bu problemlərin həlli üçün bölgədə güclənməli, daha yaxşı vəziyyətə gəlməliyik. Bir sözlə, praktiki məsələlər çoxdur. Ona görə də biz əsas məsələlərlə məşğul olmalıyıq ki, növbəti mərhələdə "Araik məsələsi"ni də lazımi şəkildə həll edək.

Rusiya ilə bağlı bir məqamı da qiymətləndirməyi vacib sayıram. Bəzən deyirlər ki, Rusiya orada hərbi baza yaradıb və s. Ümumən hərbi baza məsələsinə fərqli yanaşıram. Biz müşahidə edirik ki, Qərbi Avropada NATO və ABŞ bazalarının sayı zaman keçdikcə azalır. Hərbi reallıqlar elə deyilib ki, coğrafi baxımdan haradasa

məsələsi problemdir. Bununla bağlı sistemli fəaliyyətimiz davam etməli və həmin ərazilərdə Azərbaycanın suverenliyinin tam bərpa olunması üçün addımlar atılmalıdır. Bu, bizim qarşımızda duran əsas siyasi vəzifədir. Əlbəttə ki, çətin, lakin biz mübarizənin bu mərhələsinə daha hazırlıqlı vəziyyətdə gəlmişik.

- Dağlıq Qarabağın statusu haqqında nə düşünürsünüz, bu məsələ keçmişdə qaldı, ya necə?

- Gəlin yeni yaranan konfigurasiyaya baxaq. Faktiki olaraq, yeni status-kvo yaranıb. Ermənistan bu prosesdən çıxarılıb. Qısa müddətdən sonra bu ərazidə qalan Ermənistan ordusu oranı tərk edəcək. Bu, aydındır və proses başlayıb. Eyni zamanda Laçın, Kəlbəcər və Ağdamdan da erməni hərbi hissələri çıxarılıb. Ermənistan artıq bu münaqişədə xarici amilə çevrilib. Yuxarıda qeyd etdiyim kimi beynəlxalq sərhəd bərpa olunur. Ermənistan prosesdə xarici amil kimi nə istəyir danışsın. Bunun təsiri əvvəlki ilə müqayisədə 10 dəfə azalıb. Üstəlik, bu siyasi prosesdə Minsk Qrupu da yox-

dur. Var Azərbaycan, Türkiyə və Rusiya. Baxmayaraq ki, Türkiyə birgə bəyannaməyə imza atmayıb, amma o, rəsmi olaraq prosesin üzvüdür. Bu üçtərəfli prosesdə Azərbaycan bəyan edib ki, heç bir status olmayacaq. Türkiyə də elan edir ki, Qarabağ Azərbaycanın ayrılmaz hissəsidir. Rusiya da dəfələrlə qeyd edib ki, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləyir. Ona görə, Putinin mətbuat konfransında işlətdiyi status ifadəsində siyasi statusdan daha çox gələcəkdə formalaşacaq vəziyyəti qeyd edir. Yəni orada kompakt şəkildə ermənilər yaşadığından ola bilsin ki, hansısa xüsusiyyətlər olacaq. Bəlkə yolun kənarında yazılar Azərbaycan dili ilə yanaşı erməni dilində də olacaq. Bunu indiki halda bilmək olmaz, bəlkə də heç bu da olmayacaq. Sözsüz, Azərbaycan çalışıb elə şərait yaradacaq ki, ermənilər Rusiya və Türkiyədə yaşadıkları kimi həmin bölgədə yaşasınlar. Onlara Rusiya və Türkiyədə verilən imtiyaz və hüquqlar qədər hüquq verilməlidir, artıq yox.

- Niyə məhz Rusiya və Türkiyə?

- Çünki bu iki ölkə rəsmi prosesin birbaşa iştirakçılarıdır və bu məsələdə əsas rola malikdirlər.